

ARVO PÄRDI MUUSIKA VASTUKÕLA USA AJAKIRJANDUSES

Arvo Pärdi autorikontsertide turnee USA kahes suurlinnas, Washingtonis ja New Yorgis, 27. maist 2. juunini 2014. **Eesti Filharmoonia Kammerkoor** (EFK) ja **Tallinna Kammerorkester** (TKO), dirigent **Tõnu Kaljuste**. 27. mail kontsert Washingtonis Kennedy Centeri peasaalis, ettekandel „Fratres“ (solist Harry Traksmann), „Aadama itk“, „Cantus Benjamin Britteni mälestuseks“ ja „Te Deum“. 31. mail kontsert New Yorgi Carnegie Hallis, lisaks eespool nimetatud teostele kavas ka „Salve Regina“.

29. mail TKO kontsert, esinesid Harry Traksmann (viul), Laur Eensalu (vioola), Marrit Gerretz-Traksmann ja Iris Oja (alt). Arvo Pärdi loominguga Washingtonis Phillips Collectionis, kus muu hulgas kõlas maailmaesiettekandes teose „My Heart’s in the Highlands“ uus versioon aldile, klaverile, viiulile, violale ja tšellole. Turnee viimane kontsert anti New Yorgi Metropolitan kunstimuuseumis; EFK kandis ette Tõnu Kaljuste juhatusel Pärdi „Kanon pokajaneni“. Kontsertidel viibis ka helilooja ise.

Turnee ajal andsid kontserdisarja initsiaatorid Peter Bouteneff ja Nicholas Reeves New Yorgis tegutsevast Püha Vladimiri õigeusu teoloogia seminarist Arvo Pärdivale üle audoktori tiitli vaimuliku muusika alal. Turnee raames toimusid ka mitmed helilooja loomingule pühendatud sõnalised ettekanded ja vestlusringid.

Mitte iga päev ei juhtu, et publikul on võimalus kuulda nii võimast muusikat nii oivalises esituses – seekord Eesti Filharmoonia Kammerkoori, Tallinna Kammerorkestri ja Tõnu Kaljuste esituses. [- - -]

Harva kuuleb esinejaid, kes on saanud maailmakuulsaks, esitades muusikat, mille looja istub saalis. (Anne Midgette. Arvo Pärt’s music fills Kennedy Center Concert Hall for great free performance. – Washington Post 29. V 2014.)

Arvo Pärdi laupäevasel väljamüüdud kontserdil Carnegie Hallis viibisid mustades rüüdes õigeusu preestrid ühes popstaaride ja näitlejatega, nende hulgas Björk, Antony Hegarty ja Keanu Reeves. Ühelgi tänapäeva heliloojal pole nii kirglikku ja erinevat austajaskonda. Kui habras ja häbelikult naerata Pärt õhtu lõpus kummardas – see oli esimene visiit New Yorki pärast 30 aastat –, hõisati ühehäälselt teda teroitades. (Corinna da Fonseca-Wollheim. An Affirmation of Faith at Carnegie Hall. – The New York Times 3. VI 2014.)

Neljal kontserdil sai ligikaudu 5500 kuulajat vahetuid elamusi, veel laiema kõlapinna omandasid need trükimeedias. Huvi Arvo Pärdi muusika vastu on Ameerikas erakordselt suur, ka ajakirjanduses. Peale suure publikuhvi kinnitab seda ka aukartust äratav hulk pressikajastusi, mis ilmusid nii enne kui ka pärast turneed paljudes erinevates meediakanalites, sealhulgas sellistes mõjukates väljaannetes nagu New York Times, Wall Street Journal ja Washington Post.

Arvo Pärt, Tõnu Kaljuste, Tallinna Kammerorkester ja Eesti Filharmoonia Kammerorkester Carnegie Hallis 31. mail 2014.

Ülevate publiku reaktsioonide kirjeldamise ning erakordse kontserdiatmosfääri võrdlemise kõrval rockkontserdi omaga keskenduti mitmes artiklis Arvo Pärdi elu ja loomingu tutvustamisele ja arutleti sisuliste teemade üle, mis aitaksid mõista tema loomingu lähteid ja muusika mõjujõudu erinevate usuiliste tõekspidamistega inimestele erinevas kultuuriruumis.

Kontsertidele eelnenud artiklites mõtiskletakse Arvo Pärdi muusika vaimsusest ning selle seostest õigeusuga. Stuart Isacoff arutleb, millest tuleb nii suur huvi Arvo Pärdi muusika vastu. Helilooja ise arvab: *See kõik on üks müstereium. Ma ei oska seda seletada. Kui kuulaja mõnes muusikateoses iseennast ära tunneb, siis tähendab see seda, et mõlema poole, nii looja kui kuulaja vahel on ilmselt midagi ühist, et oleme mõneti sarnased, ehk ka sõbrad.* (Stuart Isacoff. Pärt and Soul – Concerts to celebrate the

most-performed classical-music composer alive. – The Wall Street Journal 13.V 2014.)

William Robin tunneb huvi, kas kuulajad peaksid mõistma Pärdi muusika sidet õigeusuga või tunnetama selle spirituaalsust laiemas tähenduses. Helilooja selgitab, et kirjutab muusikat iseenda jaoks, oma tunnetust järgides: *Sellepärast peegelduvad seal need väärtused, mis on minu jaoks tähtsad. Kui mõni kuulaja tõepoolest kuuleb muusikas ära selle, mida tundsin mina seda kirjutades, olen selle üle väga õnnelik. Oma muusikas ei ole ma võtnud ülesandeks rääkida mingitest religioossetest või erilistest ortodokssetest väärtustest. Ma püüan rääkida asjadest, mis puudutavad iga inimest.* (William Robin. His Music, Entwined With His Faith – At Heart of Arvo Pärt's Works, Eastern Orthodox Christianity. – The New York Times 16. V 2014.)

Küsimusele kannatuse ja lohutuse kohta tema muusikas vastab ta: *Sisse- ja väljahingamine. Tõus ja mõõn. Kord kurbuse-, kord rõõmupisarad. Kukkumised ja ülestõusmised. See kõik on elu. Hingus. Ka kunst võib rääkida selles keeles. Ja see ongi kunsti süntaks, tema saladus. Elu ise õpetab meile seda kõike.* (Stuart Isacoff. *Pärt and Soul – Concerts to celebrate the most-performed classical-music composer alive.* – *The Wall Street Journal* 13. V 2014.)

Paljudes artiklites kiideti Eesti Filharmonia Kammerkoori, Tallinna Kammerorkestri ja Tõnu Kaljuste suurepärasest muusitseerimisest, hinnati esituste kõrget taset ning analüüsi nii teoseid kui ka ettekandeid. Järgnevalt valik väljavõtteid ajakirjanduses ilmunud arvustustest.

Avalugu „*Fratres*” on Pärdi ühe tuntuma teose üks paljudest versioonidest. Arvan, et seda mängiti sihilikult lihtsa siirusega, vastandudes üliemotsionaalsusele, millega paljud seda teost esitavad (kontsertmeister Harry Traksmann mängis seda mahedalt ja kargelt) ning see kõlas justkui pisut muuseas. Tegelikult on paatoseta mängimine selle muusika puhul voorus. [- -]

Imposantne Kaljuste, kes sarnaneb oma kujult Liam Neesoniga ja vanemaks saades ilmselt Franz Lisztiga, juhatab mõjuvõimsalt, muutes oma žestid helideks. „*Te Deumi*” ühes fraasis kuulnud õhkõrn meeskoori kõla vastas dirigendi väljasirutatud käe imeväikesele sõrmeliigutusele. Ta on juhatanud enamikku Pärdi teoste maailmaesittekandeid ja esmasalvestusi. Kaljuste ja muusikud esinesid asjatundlikult ja paindlikult, ühendades muusika jõuliselt ülevad hetked intiimsusega, mis on täielikus kooskõlas Pärdi teosega. (Anne Midgette. *Arvo Pärt’s music fills Kennedy Cen-*

ter Concert Hall for great free performance. – *Washington Post* 29. V 2014.)

* * *

Silmapaistva eesti helilooja Arvo Pärdi napp ja müstiline muusika on leidnud kaugelt laiema kuulajaskonna kui klassikalise muusika vallas tavaks. Tema autorikontserte Washingtonis on sel nädalal saatnud hiilgav edu. Pärast suurepäraselt õnnestunud õhtut Kennedy Centeris, kus kõlasid Pärdi koori- ja orkestriteosed, pakkus kontsert Phillips Collectionis intiimsemat valikut tema kammermuusikast. Need tosin teost, ehkki enamasti väikevormid, kandsid samasugust kasinuse, suursugususe, tagasihoidlikkuse ja puhtuse vaimu nagu Pärdi suurvormid. [- -]

Palas „*Aliinale*” on kõige lihtsamate muusikaliste vahenditega üles ehitatud lõpmatuna tunduv valgusrikas ruum. Kontserdi iga teose puhul näis, et Pärt võib ka kõige väiksemast „muusikalisest liivate-*rast*” leida terve universumi. [- -]

Pärdi vähem tuntud teosed, nagu „*Mozarti Adagio*” – vaimustav töötlus Mozarti Sonaadi F-duur (KV 280) teisest osast, ning üsna tumedates toonides dissonantne „*Es sang vor langen Jahren*” näitasid heliloojat uues valguses ja ainult suurendasid huvi tema muusika vastu. (Stephen Brookes. *Arvo Pärt provides intimate performance of his minimal music at Phillips Collection.* – *Washington Post* 30. V 2014.)*

* * *

Õhtu [Kennedy Centeris] jätkus Pärdi ikoonilise teosega „*Te Deum*”. See on kirjutatud kolmele koorile ja kammerorkestrile. Eesti lauljad olid jaotatud kolmeks väiksemaks kooriks. Hoolimata sellest, et niigi väike koor oli jaotatud gruppideks, esinesid lauljad ülima selguse ja hämmastava tundlikkusega terve kolmekümneminutilise

Arvo Pärt
tänamas publikut
Carnegie Hallis
31. mail 2014.
Tagaplaanil
Marrit Gerretz-
Traksmann (TKO,
klaver).
Eleri Everi fotod

teose vältel. [- - -] „Te Deum” oli Kaljuste tundliku käe all lihtsalt särav! Teose lõppedes valitses publiku seas hinge kinnihoidev vaikus.

[- - -]

Tema [Arvo Pärdi] muusika võim ja sellest tulenenud mõistmise jõud veenis sel õhtul kindlalt, et mis iganes teadmatus või peataolek kultuuris ka valitseks, puhas ilu saavutab alati lõpliku võidu. (Mark Nowakowski. Estonia in Concert: The Music of Arvo Pärt. — Communities Digital News 30. V 2014.)

* * *

Pärdi muusika on enamasti ilus, kuid oluline on selle ilu olemus. Tema helimaailm on askeetlik, mõneti suletud, range ja mitte kunagi madal. Pärdi stiil kannab nime tinnabuli, mis seostub kellukestega, kuid see seos on eksitav. Iga tema loodud heli otsekui söövitab, on kõva nagu löigatud teemant. Tema muusika heliseb, kuid selles on teravust.*

[- - -]

„Fratresest” on olemas palju versioone, ometi ei ole need muusikat kuidagi lahjendanud — pigem on iga uus versioon avanud teose uusi tahke, muutes seda üha

tugevamaks. [- - -] Traksmann viskus hüpnootilistele arpedžodele sellise intensiivsusega, et näis, nagu võinuks koguni poogen käest lennata. Kuid muusika ja Kaljuste napp, vaikne, ent kindel dirigeerimine hoidis tema elegantset, jõulist ja sügavalt läbi tunnetatud esitust kindlalt koos.* [- - -]

Tallinna Kammerorkester pole ainus Pärdi muusika esitaja, kuid ainus, kes suudab saavutada nii jõulise ja teravtäpse intonatsiooni, mis paneb Carnegie Halli sumeda akustika kõlama kui kirikus.* [- - -]

Ka ilmalikus kontserdisaalis pääsesid mõjule muusika lihtne ilu ja tunnetus, näiteks fraasis „Mu hing igatseb Jumala järele”, eriti tänu [Eesti Filharmoonia Kammerkoori] kirkastunult säravale hingestatud laulmisele.*

[- - -]

See muusika võib kuuluda ükskõik mis ajastusse; riitusel, milleks see mõeldud on, ajakulg peatub, meditatsioon muutub transtsendentseks. Selleks ei pea olema õigeusklik või kuuluma mõnda usulahku, et tajuda ilu, mille võib religioon anda meie nende abil, kes usuvad. (George Grella. Arvo Pärt's austere music transcends time and place. — New York Classical Review 1. VI 2014.)

Õhtu [Carnegie Hallis] algas kahe varase teosega 1984. aastal ilmunud ECMi albumilt „Tabula Rasa“, mis tõi Pär dile rahvusvahelise tuntuse: õrnalt pulseeriv „Fratres“ sooloviilule (Harry Traksmanni meisterlikus esituses), keelpilliorkestri le ja löökpillidele ning elegeiline „Cantus Benjamin Britteni mälestuseks“. Tallinna Kammerorkestri mängus Tõnu Kaljuste ühtaegu jõulisel ja nõtkel juhatusel tuli esile nende näiliselt lihtsate teoste selge harmooniline arengujoon, järk-järgult tihenev kõlapilt ning emotsionaalne laeng – kõik see, mis meid neis teostes nii köidab. Esmaklassiline Eesti Filharmoonia Kammerkoor tõi „Aadama itku“ lauldes kuulajani valu, meelekibeduse ja lootuse – see oli emotsionaalselt täiesti läbira putav kogemus. (Corinna da Fonseca-Wollheim. An Affirmation of Faith at Carnegie Hall. – New York Times 3. VI 2014.)*

Lauljad istusid ringis, esitades teost [„Kanon pokajanen“] võimsalt ja intonatsioonipuhtalt, avades täielikult teose müstiliselt kirka olemuse. Terve esituse jooksul pakkus koor kõige erinevamaid tämbri nüansse, mis varieerusid avaakordide jõulisest täiskoori kõlast elegeiliste helideni, mida esitasid sügavad kõlavad bassid või värelevad kõrged hääled. Ühes osas hõljus soprani vokaal kõmiseva bassi kontrapunktpedaalil, teises osas mõjusid dissonantsed harmooniad jahmatavalt.

Publik reageeris püsti seistes ovatsioonidega, kui Pärt muusikutega kummardas. (Vivien Schweitzer. Into the Sanctum With a Master of Awe and Mysticism – Arvo Pärt’s „Kanon Pokajanen“ at the Met. – New York Times 3. VI 2014.)

Kontserdi teises pooles [Carnegie Hallis] tulid ettekandele kooriteosed „Salve Regina“ ja „Te Deum“. [- - -] Koori jõuline ja rikkalik vokaal jättis orkestriga koos kõlades mulje ühtsest unisoonist. Oma kõrvu usaldades oleksin võinud arvata, et koori nelja häälerühma asemel laulsid neli inimest. Nende tämbrid olid ainulaadsed ja ühtlased, tasakaalus teiste hääletega, ja näis, nagu oleks kontserdisaalis nuga läbi muusika ja õhu löiganud. Kaunilt kõlav kriipiv dissonants helises puhtalt ja täpselt ning lauljad interpreteerisid seda kui edasiviivat jõudu, liikudes nõtkelt ühest dünaamikast ja koloriidist teise. (Djurdjija Vucinic. The Arvo Pärt Project at Carnegie Hall. – Berkshire Fine Arts 6. VI 2014.)

Peaaegu kõik osad [„Kanon pokajane nis“] olid d-mollis, kuid Eesti Filharmoonia Kammerkoor tõi neis esile lõputul hulgal varjundeid. Seal olid retsitatiivsed löigud, imelised soolod, vaikusehetked, antifoonilised fraasid mees- ja naiskoorilt, Arvo Pär dile omased tintinnabuli-elementid ning üks eriline humin, mis muutis kuuldava palve peaaegu nähtavaks. [- - -] Pärt võttis iidse ja igavese ning rikastas seda omaenese tundlikkusega. See muusika ei tulnud mitte lihtsalt südamest, hingest või koorilt – see patukahetsuspalve purskus välja helilooja sügavaimast hingesopist, et luua määramatu side meis endas peituva sügavusega. (Harry Rolnick. Miracles over Three Millenia. – Concertonet 3. VI 2014.)

* Märgitud lõikude tõlge Arvo Pär di Keskuse kodulehelt.

Koostanud ja tõlkinud ANNELI IVASTE